

АСИМЕТРИЧНІ ПРОЯВИ НА РІВНІ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ МЕТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті на підставі з'ясування сутності категорії асиметрії форми й змісту на рівні складного речення виявлено коло якісно-асиметричних складнопідрядних конструкцій мети в українській мові й схарактеризовано інтра- та екстралінгвальні фактори, що зумовлюють виникнення невідповідності синтаксичної форми своєму ядерному змісту. Виявлено, що в досліджуваному типі речень частотними є випадки актуалізації значень умови, причини, наслідку, преференції, єднального й протиставного.

Ключові слова: детермінантне складнопідрядне речення мети, якісна асиметрія, семантика, структурна схема, лексичне наповнення, прагматичний чинник.

Полозова Е. А. Асимметричные проявления на уровне сложноподчиненных предложений цели в украинском языке. В статье на основании определения сущности категории асимметрии формы и содержания на уровне сложного предложения выявлен круг качественно-асимметричных сложноподчиненных конструкций цели в украинском языке и охарактеризованы интра- и экстралингвальные факторы, которые определяют возникновение несоответствия синтаксической формы своему ядерному содержанию. Установлено, что в исследуемом типе предложений частотными являются случаи актуализации значений условия, причины, следствия, преференции, соединительного и противительного.

Ключевые слова: детерминантное сложноподчиненное предложение цели, качественная асимметрия, семантика, структурная схема, лексическое наполнение, прагматический фактор.

Polozova O.O. The Asymmetric Displays at the Level of Complex Sentences of Purpose in Ukrainian. *The relevance of the research is due to the need of generalization of information about qualitative and asymmetric expression level complex sentences of purpose in the Ukrainian language based on modern concepts of form and content discrepancy in the structure of complex syntax. The goal of the article is to identify asymmetric structures with clarifying intra- and extralinguistic factors in the formation of these high-quality varieties asymmetry. The object of the study is objective compound determinant sentences in modern Ukrainian language. The main purpose of the study is generalizations of the preliminary conclusions regarding atypical contents in the structure of target compound sentences; defining the main qualitative and asymmetric varieties of target structures with attention to linguistic mechanisms of formation of custom content in them and explaining the pragmatic nature of their appearance. As a result of scientific research it is found that the main manifestations of asymmetry quality level complex sentences purpose is the design of the actual binder, making conditional effect, causal and preferential value. Formation of atypical content in the target structure of sentences often is a result of specific lexical-semantic content predicate parts. The cause of qualitative and asymmetrical designs is their distinct purpose expressive estimated potential demand appears pragmatic in a variety of contexts (preventive, teaching, conviction, compassion, self-actualization, etc.).*

Key words: determinant objective complex sentence, qualitative asymmetry, semantics, structural scheme.

Сучасний підхід до дослідження складного речення характеризується розмежуванням різних рівнів його організації, а саме формального, семантичного й комунікативного, і, відповідно, виявленням ознак кожного з них із метою забезпечення несуперечливого синтаксичного опису синтаксичних

одиниць [3; 4; 6; 12; 13]. Застосування подібної призматики забезпечує як окреслення специфічних рівневих ознак, так і з'ясування того, як вони корелюють між собою з метою вираження відповідного синтаксичного значення в межах тих чи тих типів, видів і різновидів складних синтаксичних конструкцій.

Повернення до такого способу вивчення складних синтаксичних одиниць, що стався в межах структурно-семантичної й функціональної синтаксичних парадигм наприкінці ХХ ст., сприяв тому, що на тлі типових проявів синтаксичних конструкцій певного класу дослідники все частіше почали виокремлювати складні речення з нетиповими ознаками й намагалися з'ясувати причини виникнення цих відхилень, тобто почали говорити про **асиметрію форми й змісту** (поняття введене в науковий обіг С. Карцевським, 1929 р.) у деяких реченневих конструкціях як протилежність, видозміну симетричності. Таким чином, однією з виразних тенденцій вивчення синтаксису складного речення в межах структурно-семантичного підходу стало дослідження так званих асиметричних конструкцій, що дало можливість створювати більш стрункі класифікації, охоплюючи ними як ядерні (типіві), так і периферійні реалізації потенціалу тих чи тих складних синтаксичних одиниць.

Особливу увагу цьому питанню приділили, зокрема, такі мовознавці, як В.А. Белошапкова, І.Р. Вихованець, А.П. Загнітко, Т.А. Колосова, С.В. Ломакович, М.В. Ляпон, Т.В. Шувалова та ін. Першою явище асиметрії в системі складного речення в русистіці цілісно дослідила Т.А. Колосова, зокрема обґрунтувавши у своїй роботі доцільність використання в синтаксичних описах поняття «кількісна асиметрія» (невідповідність кількості предикативних частин, наявних у реченні, кількості пропозицій, заданих його схемною семантикою) [10]. У вітчизняній лінгвістиці на потребі дослідження асиметричних проявів у складних конструкціях як самостійному об'єкті лінгвістичної уваги наголосила С.В. Ломакович. Аналізуючи займенниково-співвідносні речення української мови, синтаксистка ґрунтовно схарактеризувала асиметричні прояви в цьому класі складних одиниць, увізви в науковий обіг поняття «якісна асиметрія» (невідповідність значення, яке задане схемною семантикою, пропозитивній семантиці, яка виражена предикативними частинами) [12].

Теоретизування уявлень про кількісну та якісну асиметрію сприяло тому, що в пізніших дослідженнях складного речення все частіше науковці звертали увагу на ті чи ті прояви синтаксичної асиметрії, зокрема й на рівні складнопідрядних речень мети, які, як засвідчує накопичений на сьогодні науковцями [2; 5; 6-11; 13; 14] матеріал, мають виразно виражену якісно-асиметричну периферію – конструкції з невідповідністю форми речення, змісту, який нею виражається.

Хоча проблема асиметрії в межах складнопідрядних детермінантних речень мети й розглядалася в працях із синтаксису, проте остаточно не з'ясоване питання про співвіднесеність симетричних / асиметричних проявів у цьому класі конструкцій, не встановлено в повному обсязі чинники,

які спричиняють виникнення асиметрії в них, зокрема як інтралінгвального (мовні механізми й засоби, що призводять до порушення відповідності між семантичним і формальним рівнями), так й екстралінгвального (прагматичні фактори) характеру. Необхідність пошуку відповідей на ці питання й визначає актуальність дослідження.

Метою студії є виявлення кола асиметричних складнопідрядних цільових конструкцій зі з'ясуванням інтралінгвальних та екстралінгвальних чинників формування в них якісного різновиду асиметрії. Предметом дослідження є складнопідрядні детермінантні речення мети в сучасній українській мові.

Для з'ясування проявів якісної асиметрії на рівні складнопідрядних речень мети методологічно важливим є окреслення формально-граматичного й семантико-синтаксичного устрою ядерних одиниць, тобто конструкцій, де форма й зміст перебувають у симетричних відношеннях.

На сьогодні формально-граматичний устрій складнопідрядних речень прийнято аналізувати з огляду на структурну схему, яка, за В.А. Белашаповою, характеризує загальний синтаксичний механізм формування того чи того виду конструкцій, із погляду кількості поєднаних предикативних частин і їхніх властивостей; виду синтаксичного зв'язку й засобів його вираження; можливого порядку розташування компонентів стосовно один одного [6]. Відповідно до цього, ядерні складнопідрядні конструкції мети характеризуються такими ознаками: наявністю двох предикативних частин, де головна може мати будь-який модально-часовий план, а підрядна завжди має вказувати на гіпотетичну модальність бажаності; поєднанням предикативних частин детермінантним підрядним зв'язком; наявністю спеціалізованих для вираження значення мети сполучників *щоб*, *аби* та їхніх семантично диференційованих аналогів як основних показників семантико-синтаксичних відношень між пропозиціями [4: 324]; довільністю розташування предикативних частин. Цим умовам задовольняють, наприклад, такі конструкції: *Хакери використали домашні веб-камери, щоб зламати Twitter (з новин)*; *Щоби відволіктись, запитав Настю, [де та навчилась готувати]* (С. Жадан); *Щоб справити приємність Луїджі, Ібрагім вирішив зодягнутися венеціанським купцем* (П. Загребельний). Схарактеризований формальний механізм задає діапазон семантики, що пиomo може бути виражена цільовими реченнями.

Семантико-синтаксичний рівень організації складних речень традиційно характеризують шляхом визначення кількості пропозицій – елементарних ситуацій дійсності – та характеру їх співвідношення, заданого в найзагальніших рисах структурною схемою. Із цього погляду складнопідрядні речення мети є поєднанням двох пропозицій, одна з яких, виражена в підрядній частині, указує на спрямованість і призначення відображуваних у головній частині подій, явищ тощо, позначає не те, що відбулося чи відбувається, а бажане [4: 325], відповідно ж, друга, виражена в головній, позначає ситуацію активного, дієвого прагнення діяча досягти поки що лише гіпотетично можливого, ще не реалізованого (і невідомо, чи придатного для реалізації), але бажаного результату. Таким чином, типова, ядерна, семантика

складнопідрядних реченнях мети — це вираження безпосередньої зумовленості настання певної ірреальної, бажаної ситуації (підрядна частина) активністю діяча (головна частина): *Щоб пересилити шум метро, пасажири говорили все голосніше* (із усн. мовл.) (= ‘бажаний результат — пересилити шум метро — можливий за умови підвищення голосу пасажирами’). При цьому формування власне-цільової семантики можливе лише в разі, якщо пропозиція головної частини виражає значення активної діяльності [6: 725], тобто виражена агентивним предикатом, який репрезентує активну дію [3: 339-340; 1: 55-60]. За невиконання цієї умови говорити про наявність у реченні семантики власне-мети немає підстав, що унаочнюють приклади на зразок: *Луї Пастер помер від чуми, щоб назаважди залишитися в пам’яті вдячних нащадків; Уночі річка замерзла, щоб бути скованою кригою три довгих зимових місяці* (приклади з [3]); *Треба ж було так осоромитися, щоб не могли тепер і з хати вийти* (із усн. мовл.), де відсутність указівки на активного, свідомого діяча, який може бажати настання результату-цілі нейтралізує значення мети, у чому легко переконатися, якщо перестановки предикативних частин, яка виявляється неможливою, хоча для ядерних цільових конструкцій ця опція є обов’язковою, заданою структурною схемою й належить до конституювальних.

Наведені приклади унаочнюють тезу про те, що поряд із типовими складнопідрядними конструкціями мети в мові є й такі, у яких значення цілі модифікується або й зовсім нівелюється. Такі реченнєві зразки є підстави кваліфікувати як асиметричні, а саме як якісно-асиметричні, адже формально ці конструкції продовжують залишатися реченнями мети, однак із семантикою, яку не можна кваліфікувати як власне-цільову.

Інтралінгвальною причиною виникнення асиметричного ефекту, як цілком справедливо вказували дослідники, є найчастіше те, що лексико-семантичне заповнення синтаксичних позицій у реченні не відповідає семантиці структурної схеми [12: 304-305]. Важливо наголосити, що в дослідженнях останнього часу фактор специфіки лексичного наповнення предикативних частин, контексту відносять до значущих, зважаючи на те, що саме лексика може впливати не лише на модифікацію змісту речень, а й на набуття ними нових статусних характеристик, хоча в попередній традиції дослідники доволі «скептично» ставилися до граматикиалізаційного потенціалу лексики в межах реченнєвих конструкцій. Так, С.Г. Ільєнко, у 60-х рр. ХХ ст., описуючи лексично марковані складнопідрядні конструкції мети, зазначав: «Оскільки семантика розглянутих речень має лексико-семантичний характер, то, характеризуючи ці речення, не можна говорити про їхні синтаксичні й морфологічні ознаки. Можна лише говорити про наявність в складнопідрядних реченнях із підрядною мети певного кола таких його значень, які є результатом складної взаємодії структури речення з його конкретним лексичним наповненням» [8: 144].

На складнопідрядні речення мети на зразок *Щоб обгоріти, мені досить побути на сонці п’ять хвилин* (з усн. мовл.); *Треба бути дійсно щирим єврооптимістом, щоб від всього серця поважати вибір тих, хто живе в одностатевих*

шлюбах, курить маріхуану і по вихідних підпрацьовує повіями у кварталі червоних ліхтарів (Є. Рибчинський), де виразно помітне ускладнення семантики мети або ж її нівелиція, синтаксисти давно звертали увагу, пропонуючи їм різні назви й по-різному витлумачуючи їхню семантику. На сьогодні, слідом за В.А. Белошапковою [6: 726], подібні конструкції найчастіше кваліфікують як **невласне-цільові (невласне-мети)**, виокремлюючи в їх складі два типи: 1) речення зі значенням необхідної підстави та 2) речення антимети [6: 728; 16: 291].

Характеризуючи ці типи, дослідники вказують на те, що, на відміну від ядерних складнопідрядних речень мети, де наявні всі ознаки, передбачені структурною схемою, конструкції невластне-цільового значення зберігають лише деякі з них (наявність у структурі двох предикативних частин, які пов'язані детермінантним підрядним зв'язком; можливість частин мінятися місцями (часто вона обмежена, що значною мірою й укаже на семантичну специфіку цих речень); наявність цільового сполучника *щоб* та його аналогів). Крім того, науковці наголошують, що головну роль у формуванні нетипової семантики в структурі невластне-цільових речень відіграє специфіка лексичного наповнення предикативних частин.

Аналіз зібраного реченнєвого матеріалу із погляду відповідності його формально-граматичним і лексико-семантичним характеристикам, що визначають ядерні цільові конструкції, дає підстави стверджувати, що типовими значеннями, які активно «паразитують» на формі цільових речень, маючи при цьому власні мовні засоби вираження, є значення 1) умови; 2) наслідку; 3) причини; 4) преференції; 5) еднальне; 6) протиставне (допустове). Важливо наголосити, що виділення цих значень як таких, що виникають у структурі цільових конструкцій у цілому не суперечить загальному поділу невластне-цільових конструкцій, запропонованому В.А. Белошапковою, адже при характеристиці як групи речень необхідної підстави, так і речень невластне-мети, дослідниця так чи інакше констатує, що для виділених нею різновидів невластне-цільових конструкцій притаманним є породження цих семантичних домінант за певних умов [6: 726-727].

Формування семантики умови, наслідку й причини на базі цільових речень як прояв якісної асиметрії цілком очікуване, адже в логіко-філософському, онтолого-гносеологічному, плані категорії умови й причини, наслідку й цілі тісно переплетені [14].

Значення умови виразно проявляється на рівні конструкцій зі сполучником *щоб*, які в складі головної частини обов'язково мають лексичний виразник значення необхідності на зразок *треба, потрібно, потрібний, знадобитися* та ін., наприклад: *Щоб завжди мати гарний вигляд, потрібно* (пор., *треба, необхідно*) *багато сил і терпіння*. Значення необхідності, що виражається в головній частині, видозмінює значення підрядної частини: у ній посилюється результативне значення, а значення бажаності послаблюється [6: 726]. Завдяки цьому подібні речення за своїм значенням наближаються до умовних, пор.: *Якщо хочеш завжди мати гарний вигляд, потрібно багато сил і терпіння*. У деяких реченнях гіпотетична подія постає не як мета якоїсь дії, а як факт,

якому дається певна оцінка, наприклад, якостей суб'єкта: *Треба бути дурним, щоб витратити на це такі гроші*; знань і вмінь суб'єкта: *Потрібно добре знати математику, щоб розв'язати таку задачу*; ставлення суб'єкта до чогось: *Потрібно дуже любити це місто, щоб довго жити в ньому*.

Як було зазначено вище, у складнопідрядних реченнях мети результат певної дії постає як такий, який можна й природно бажати. Разом із тим у мові є речення на зразок: *Щоб застудитися, мені потрібно дві години простояти на морозі*; *Щоб пересолити, треба додати ще дві ложки солі*, у яких, як видно з прикладів, зовсім не йдеться про те, що суб'єкт мовлення ставить перед собою означену ним мету (*застудитися, пересолити*). Указівка на певну мету в таких конструкціях має значення своєрідного припущення для розгортання подальшого міркування, тобто про жодну бажаність настання означеного результату в цьому разі не йдеться. Такі конструкції можна трансформувати в умовні речення, пор.: *Якщо не буду стояти на морозі, то не застуджуся. Якщо не додавати ще дві ложки солі, то не пересолю*. І.Б. Левонтіна визначає значення подібних конструкцій як конвенційну (умовну) мету [11: 44].

Значення наслідку розвивається в тому разі, коли в контексті головна частина позначає не тільки необхідність, а й реальну наявність необхідної дії, ознаки або предмета. Підрядна частина при цьому втрачає семантику гіпотетичності й набуває значення реального факту [6: 726]. Так, у реченнях на зразок *Потрібна була катастрофа на ЧАЕС, щоб усім стала очевидною небезпека найменшої недбалості* (із усн. мовл.) головна частина виражає не стільки те, що катастрофа була потрібна, скільки те, що вона сталася, пор.: *Сталася катастрофа на ЧАЕС, так що всім стала очевидною небезпека найменшої недбалості*. Значення наслідку виникає й тоді, коли ситуація головної частини породжує неможливість виникнення іншої ситуації, вираженої в підрядній, наприклад: *На жаль, я була надто засмучена, щоб розмовляти з ним*. Переконатися в наявності вказаної семантики можна, скориставшись прийомом трансформації, пор.: *Я була занадто засмучена, так що не змогла розмовляти з ним*.

Можливість актуалізації **семантики причини** в цільових реченнях визначена тим, що пропозиція підрядної частини може моделювати таку ситуацію дійсності, яка не може розглядатися як реальне бажання діяча, а швидше є причиною його дій: *Та сам собі у бур'яні, щоб не почув хто, не побачив, виспівую та плачу* (Т. Шевченко). Цінні спостереження щодо механізмів творення таких конструкцій свого часу запропонувала М.У. Каранська [9].

Якщо про випадки актуалізації згаданих вище значень у структурі речень мети в науковій літературі на сьогодні є чимало інформації, то про появу **значення віддання переваги (преференції)** в межах цільових конструкцій як прояв якісної асиметрії майже не згадується. Семантика преференції, що має власну форму вираження – складнопідрядні прикомпаративні речення на зразок: *Краще в сирій землі гнити, ніж з тобою жити*, може набути форми цільового речення в разі, коли мовець не просто робить вибір на користь однієї з ситуацій, яка йому здається більш бажаною (преференція), а ще й прагне мотивувати свій вибір, указавши на нього як ціль, пор.: *Краще я буду*

в землі сирій гнити, **ніж** з тобою жити. — **Краще** я буду в землі сирій гнити, **щоб** тільки з тобою не жити / аби тільки з тобою не жити / **щоб** лише з тобою не жити; **Я вже ліпше** піду додому, **ніж** чогось зайвого вам тут сьогодні наговорю. — **Я вже ліпше** піду додому, **щоб** чогось зайвого вам сьогодні тут не наговорю. Семантика преференції в таких цільових конструкціях забезпечується наявністю компаративна й двох ситуацій, а значення мети залишається актуальним, оскільки всі ознаки цільового речення наявні й виконують свою функцію.

Серед асиметричних конструкцій мети, які виражають значення, характерні для складносурядних конструкцій, яскраво проглядаються речення із **єднальним і протиставним відношенням** між частинами. В.А. Белошапкова [6: 727] й багато хто слідом за нею називають подібні конструкції реченнями зі значенням антимети (несправжньої мети [16: 291]), розуміючи під ними складні одиниці на зразок: *Депутат на мить замовкає, **щоб** далі ще з більшою силою накинутися на нещасного виборця; Батько трудиться, заробляє нещасні копійки, **щоб** ви тут їх розкидали наліво й направо; Вітер ущухає, **щоб** через мить задути з новою силою.* С.Г. Ільєнко свого часу їх кваліфікував як перелічувально-цільові. На противагу вище означеним кваліфікаціям М.В. Ляпон [13: 596-597] розглядає подібні конструкції як такі, де цільова семантика нейтралізується контекстом, натомість актуалізується єднальна або протиставна, унаслідок того, що в предикативних частинах або зображуються реальні послідовно розгортані в часі ситуації (єднальне значення), або реальні ситуації, друга з яких є неочікуваною, такою, що є нелогічною на тлі першої, пор.: *Сінам-ага ляснув у долоні, і чорний євнух, який крутився поблизу, **вмить** кинувся кудись убік, **щоб** за хвилину виступити разом ще з кількома такими самими безбородими на чолі вервечки закованих за шиї гарних чорнооких дівчат (П. Загребельний) — ...євнух кинувся убік, і за хвилину виступив разом із кількома дівчатами...; [Іла молоду картоплю з кропом, заливала кислим молоком і] рівно тридцять хвилин співпереживала героям нереальної телевізійної історії, **щоб** потім про них забути і заснути бутербродним сном (М. Гримич) — ...співпереживала героям нереальної телевізійної історії, **але** потім про них забувала й засинала бутербродним сном.* Видається, що саме позиція М.В. Ляпон має найбільшу пояснювальну силу, увиразнюючи причину асиметрії форми й змісту в конструктивному цільовому реченні.

Аналіз наявних на сьогодні синтаксичних описів складнопідрядних речень мети, засвідчує, що різноманітні асиметричні прояви на рівні цього типу речень дослідники в основному намагалися пояснити лише зі структурно-семантичної (призматика від форми до змісту й навпаки) та, частково, функціональної (призматика від змісту/функції до форми) позиції, не приділяючи належної уваги функціонально-прагматичному аспекту цих висловлень, тобто виявленню їх потенціалу як висловлень — мовленнєвих дій. Можливо, саме це й заважало побачити істинну сутність граматичної семантики асиметричних конструкцій. Видається, що розгляд асиметричних проявів у «дзеркалі» мовленнєвих контекстів, фремів і сценаріїв дасть змогу не тільки пояснити причини їх виникнення й широкого побутування, а й

набагато глибше зрозуміти сутність їхньої семантичної специфіки, оскільки саме в контексті стає очевидним, чому мовець, обираючи між, наприклад, симетричною складносурядною протиставною конструкцією і асиметричною цільовою зі значенням протиставлення, віддає перевагу саме останній. Якщо, услід за М. Хеллідеєм [15], розуміти мовленнєвий акт як вибір мовцем із-поміж широкого арсеналу засобів вираження подібної семантичної / референційної інформації конкретного граматичного патерну як такого, що, на його думку, оптимально забезпечить реалізацію ним власної комунікативної інтенції (наміру) в конкретній ситуації комунікації, то саме виявлення причин того, чому мовець обирає в цій ситуації саме цей тип речення, а не інший для реалізації свого наміру, може дати відповідь на питання про те, у чому полягає різниця семантично близьких, хоч і граматично відмінних конструкцій.

Спостереження над контекстами актуалізації якісно-асиметричних цільових конструкцій засвідчує, що привабливішими за симетричні вони видаються мовцям у контекстах осуду, позитивної й негативної маніпуляції, увічливості, виховання, самоактуалізації тощо, виступаючи ефективними мовленнєвими діями.

Зі сказаного випливає, що складнопідрядні цільові конструкції є «плідною» формою для розвитку на ній додаткових граматикалізованих значень (умови, наслідку, причини, преференції, єднального, протиставного). Основною інтралінгвальною причиною появи якісно-асиметричних цільових конструкцій є модифікація лексичного наповнення предикативних частин. Фактором, що зумовлює активність нетипових цільових конструкцій у мовленні, є їх доволі потужна експресивність, яка сприяє реалізації мовцем різноманітних інтенцій у прагматичних контекстах осуду, виховання, маніпуляції тощо.

Перспективою досліджень є подальше вивчення речень зумовленості й виявлення кола асиметричних складнопідрядних конструкцій в українській мові, а також інтра- та екстралінгвальні фактори, що зумовлюють виникнення невідповідності синтаксичної форми своєму ядерному змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алисова Т. Б. К вопросу о так называемых «стативных» предикатах / Т. Б. Алисова // Всесоюзная научная конференция по теоретическим вопросам языкознания. Тезисы докладов секционных заседаний. 11-16 ноября 1974 г. — М., 1974. — С. 55–60.
2. Арполенко Г. П. Інфінітивні речення як структурний компонент складних речень з підрядним мети / Г. П. Арполенко // Мовознавчі студії. — К. : Наук. думка, 1976. — С. 18–27.
3. Бульгина Т. В. Грамматические и семантические категории и их связи / Т. В. Бульгина // Аспекты семантических исследований. — М. : Наука, 1980. — С. 339–340.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. — К. : Либідь, 1993. — 348 с.
5. Володина Г. И. Семантика высказываний, включающих компонент с союзом «чтобы» (взгляд на проблему с позиций идеографической грамматики) / Г. И. Володина // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. — 2002. — № 4. — С. 70–79.
6. Грамматика современного русского литературного языка. — М. : Наука, 1970. — 767 с.
7. Данилова Е. А. Характеристика высказываний с семантикой антицели в современном русском языке : дис. канд. ...

філол. наук : 10.02.01 / Е. А. Данилова. – Чебоксары, 2010. – 208 с. 8. **Ильенко С. Г.** К вопросу о сложноподчиненном предложении с придаточным цели в современном русском языке / С. Г. Ильенко // Ученые записки Ленинградского гос. пед. ин-та им. Герцена, Том 248. – Л., 1963. – С. 135–143. 9. **Каранська М. У.** Сполучники *що, щоб* і граматичні конструкції з ними в сучасній українській літературній мові / М. У. Каранська. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 136 с. 10. **Колосова Т. А.** Русские сложные предложения асимметричной структуры / Т. А. Колосова. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1980. – 164 с. 11. **Левонтина И. Б.** Целесообразность без цели / И. Б. Левонтина // Вопросы языкознания. – 1996. – № 1. – С. 42–56. 12. **Ломакович С. В.** Займенниково-співвідносні речення в сучасній українській мові : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / С. В. Ломакович. – Тернопіль, 1993. – 382 с. 13. **Русская** грамматика: В 2 т. Том 2: Синтаксис. – М. : Наука, 1980. – 710 с. 14. **Степанюк С. В.** Дифференциальные признаки синтаксической категории цели / С. В. Степанюк // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1976. – № 1. – С. 76–82. 15. **Хеллидэй М. А.** Место «функциональной перспективы предложения» в системе лингвистического описания / М. А. Хеллидэй // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – Вып. 8. 16. **Шульжук К. Ф.** Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Академія, 2004. – 408 с. – (Альма-матер).

Полозова Олена Олександрівна – викладач кафедри українознавства і лінгводидактики, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна, 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2.

Тел. моб. +38-097 819 06 57

E-mail polozoval@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-6780-1764>

Polozova Olena Oleksandrivna – lecturer of the Ukrainian Studies and Applied Linguistics Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, 61168, Kharkiv, Bliukhera Str., 2.